

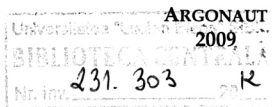
ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”

Lidia Gross

...

*Confreriile medievale
în Transilvania
(secolele XIV - XVI)*

ediția a II-a
(revăzută și adăugită)

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	9
<i>Argument</i>	11
I. Confreriile medievale în Europa	15
1. <i>Fraternități și confrerii: o cronologie</i>	15
2. <i>Confreriile medievale</i>	25
3. <i>Confreria medievală în istoriografia europeană</i>	43
II. Societate urbană și instituții religioase în Transilvania (secolele XIV-XVI)	85
1. <i>Dezvoltarea orașelor în voievodatul Transilvaniei</i>	86
2. <i>Instituții religioase în Transilvania</i>	106
III. Confrerii clericale	146
1. <i>Caracteristici generale</i>	146
2. <i>Confrerii clericale în Ungaria medievală</i>	148
3. <i>Confrerii clericale în Transilvania medievală</i>	150
4. <i>Concluzii</i>	183
IV. Confrerii, ordine religioase și pelerinaj	185
1. <i>Confrerii ale Ordinului Fraților Minorii</i>	186
2. <i>Confrerii ale Fraților Predicatori</i>	189

3. Membrii din Transilvania ai confreriei conventului paulin din Trier (Germania)	201
4. Membrii din Transilvania ai confreriei "Sfântului Spirit" din Roma	203
5. Concluzii	216
V. Confreriile "Corpus Christi"	219
1. Semnificația Euharistiei	219
2. Confreriile "Corpus Christi" în Ungaria	220
3. Confreriile "Corpus Christi" în Transilvania	223
4. Concluzii	266
VI. Alte tipuri de confrerii urbane ale stărilor laice	269
1. Confrerii consacrate diferiților sfinți	269
2. Confrerii profesionale (meșteșugărești)	286
3. Concluzii	302
Concluzii	303
Bibliografie	309
Anexe	322
Zusammenfassung	329
Summary	342
Indici: prescurtări, lămuriri	348
Indice toponimic	350
Indice onomastic	361

II. Societate urbană și instituții religioase în Transilvania (secolele XIV-XVI)

Dintru început dorim să precizăm că, în demersul nostru, am adoptat noțiunea de confrerie medievală în accepțiunea definiției propuse de Ludwig Remling, considerând că aceasta, prin caracterul ei general, poate fi aplicată cu ușurință oricărei realități istorice, deci și celei transilvane.

Așadar, utilizăm acest concept având următorul înțeles: confreria medievală este o uniune de persoane asociate benevol, care desfășoară o activitate religioasă și caritativă, constituită în interiorul unei parohii, sau independent de aceasta și, în care, calitatea de membru nu afectează cu nimic statul juridic al individului, nici din punct de vedere al dreptului ecleziastic, nici al vieții private¹.

Așa cum se poate constata din istoriografia problemei, fenomenul confraternal este specific urban, ceea ce nu înseamnă că nu îl regăsim și în mediul rural.

În Transilvania, confreriile sunt prezente în principalele orașe ale voievodatului, cele mai numeroase fiind atestate în cele patru mari centre urbane: Brașov, Sibiu, Cluj, Bistrița, în stadiul actual al cercetării fiind depistată numai o singură semnalare pentru mediul rural (1513, Confreria Sfintei Ecaterina, din Dumitra/Mettersdorf, jud. Bistrița-Năsăud).

Astfel, pentru reconstituirea și înțelegerea mișcării confraternale din Transilvania, încercarea de față trebuie să aibă în vedere mai multe elemente: organizarea urbană din punct de vedere administrativ,

---

¹ Remling, Ludwig, *Bruderschaften in Franken*, Würzburg, 1986, p. 49-50.

economic și al structurii sociale, principalele instituții eclesiastice ale orașului (care sunt determinante în dinamica fenomenului) și, nu în ultimul rând, sensibilitatea religioasă a epocii.

1. Dezvoltarea orașelor în voievodatul Transilvaniei (secolele XIV-XVI)

1.1. Principalele orașe

Fenomenul urban din voievodatul Transilvaniei se încadrează fenomenului mai larg, european, în constituirea și evoluția orașelor și târgurilor din acest spațiu, putând fi identificate elemente comune/ identice celor din așezările similare continentale. Fără pretenția unei departajări riguroase, putem face distincția, în funcție de structura administrativă a voievodatului, între așezările urbane comitatense (din comitate), cele de pe *fundus regius* și cele din Scaunele secuiești².

Indiferent de amplasarea lor geografică și administrativă (comitat sau pământul regesc), cele mai dezvoltate localități urbane din voievodatul Transilvaniei sunt orașele în care majoritatea populației o reprezintă *hospites Theutonici* sau *Saxones*³. Nu întâmplător, acestea oferă un cadru prielnic de manifestare și fenomenului confraternal, situându-se, astfel, în centrul atenției noastre. Privilegiile obținute de coloniștii germani (sași), începând cu diploma din anul 1224, emisă de regele Andrei al II-lea (1205-1235)⁴ și, mai ales, libertățile orășenești, acordate

² Rűsz-Fogarasi, Enikő, **Privilegiile și îndatoririle așezărilor urbane din Transilvania voievodală**, Cluj-Napoca, 2003, p. 30-42.

³ *Hospes* este un termen important al limbajului juridic din sud estul Europei în evul mediu, iar *hospitalitas* reprezintă un element constitutiv al administrației de stat în Ungaria aceleiași perioade. În viața juridică a evului mediu timpuriu, fiecare om, oriunde s-ar afla, trăiește după legile în care s-a născut (*lex in nata, ius innatum*), de aceea suveranii ce doreau să primească străini în teritoriul lor trebuiau să le asigure acestora păstrarea și respectarea propriilor drepturi și obiceiuri. Conform acestui principiu are loc și colonizarea "oaspeților" în regatul maghiar, și, implicit Transilvania. În: Zimmermann, Harald, *Siebenbürgen und seine Hospites Theutonici*, Köln, Weimar, Wien, 1996, p. 39-40.

⁴ *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Hg. von Franz Zimmermann, Carl Werner, I, Hermannstadt, 1892, p. 32-35 (în continuare: Ub.); în limba română, în: **Documente privind Istoria României, seria C, Transilvania**, (în

pe baza dreptului saxon, constituie un model spre care tind numeroase comunități aflate pe calea urbanizării.

BISTRIȚA (districtul Bistrița, apare documentar, încă din secolul XIII, ca posesiune a reginei).

Așezare principală a districtului cu același nume, Bistrița, atestată în prima jumătate a veacului XIII, ca târg, se reface grabnic după distrugerile provocate de marea invazie mongolă din anul 1241. În primele decenii ale secolului XIV, Bistrița dobândește o anumită autonomie comunală, fundamentată pe numeroase privilegii.

Politica regilor Ungariei, Carol Robert I de Anjou (1310-1342) și Ludovic I de Anjou (1342-1382), de susținere și dezvoltare a orașelor din

continuare: DIR-C), I (veacurile XI-XIII), București, 1951, p. 208-210; Jakó, Zsigmond, *Erdély okmánytár*, I, (1023-1300), Budapest, 1997, p. 161-162, datează acest document după 30 noiembrie 1224.

Diploma andreiană stabilește drepturile și libertățile, dar și îndatoririle “oaspeților” colonizați pe un teritoriu bine delimitat, oferind un cadru prielnic dezvoltării orașelor în această zonă (... a Waras usque a Boralt cum terra Syculorum terrae Sebus et terra Daraus...):

1) Întreaga populație colonizată în acest teritoriu formează o comunitate politică (*unus sit populus*) sub conducerea unui jude; în același timp, toate comitatele, cu excepția Sibiului își încetează existența.

2) Comitele Sibiului să numească dregători numai din rândul locuitorilor, iar poporul să îl aleagă pe cel mai potrivit.

3) Pentru folosul cămării regale să fie datori a plăti 500 de mărci de argint.

4) În expedițiile regale să trimită 500 de ostași/cavaleri (*militēs*), în cuprinsul granițelor, iar peste frontieră, 100, dacă regele va conduce în persoană; dacă nu, atunci să fie datori cu 50 de ostași.

5) Pe preoții lor să-i aleagă liber și cel desemnat să fie prezentat superiorului spre confirmare; să plătească decimele bisericesti preoților lor și, în toate drepturile bisericesti, să răspundă față de ei după vechiul obicei.

6) Să nu fie judecați de nimeni în afară de rege și comitele de Sibiu, care va fi numit de suveran.

7) Le-au dat pădurea pecenegilor și românilor ca să o folosească împreună cu aceștia.

8) Li s-a îngăduit să aibă o singură pecete.

9) Li se acordă dreptul de a lua sare mărunță, timp de 8 zile, în preajma sărbătorilor: Sf. Gheorghe (24 aprilie), Sf. Ștefan (20 august) și Sf. Martin (11 martie).

10) Negustorii lor să fie scutiți de orice vamă în tot regatul.

11) Este interzisă înstrăinarea unui sat sau a unui prediu din această zonă.

12) Sunt obligați la trei găzduiri pentru rege și la două pentru voievod.

13) Târgurile lor să se țină fără să se plătească vămi.

regat, se răsfrânge pozitiv și asupra Bistriței. În 29 decembrie 1330, regina Elisabeta, soția lui Carol Robert I, emite un document în favoarea orașului, prin care acesta este scos de sub orice jurisdicție, fiind direct supus reginei sau comitelui special numit în acest scop, de către aceasta; în 24 aprilie 1353, Ludovic I, acordă orașului dreptul de târg anual, în aceleași condiții ca și cele stabilite pentru orașul Buda; iar din anul 1366, Bistrița se bucură de aceleași libertăți ca și Sibiul, ca urmare a privilegiului dat de același rege la 11 iunie. Poziția avantajată a Bistriței este demonstrată și de calitatea ei de for de apel, pentru Cluj, pe care o deține începând cu anul 1397, în timpul regelui Sigismund de Luxemburg (1387-1437)⁵.

În anul 1453, Bistrița (oraș liber regal din 1405) și districtul cu același nume sunt dăruite de către Ladislau al V-lea Postumul (1440-1457) lui Ioan (Iancu) de Hunedoara, cărui i se conferă titlul de comite perpetuu al acestora, iar în 1458, Mathia Corvinul (1458-1490) le donează unchiului său, Mihail Szilagy.

Evoluția orașului Bistrița, îndeosebi în veacurile XV-XVI, este direct influențată de exploatarea minelor de argint de la Rodna, care, împreună cu întreaga Vale a Rodnei sunt încorporate districtului încă din anul 1469. Tendințele patriciatului din Bistrița, implicat în activitățile miniere, de a controla întreaga zonă, au fost utilizate în politica de centralizare, promovată de regele Mathia Corvinul, care, interesat, de dezvoltarea economică a orașelor, a inclus târgul și Valea Rodnei districtului Bistrița, acestea fiind deja sub administrația orașului, după desființarea comitatului perpetuu în 1465. Privilegiul din 5 iunie 1475, nu face decât să reînnoiască această încorporare și să confirme o situație de drept, favorabilă orașului Bistrița, care a determinat ca sursa marilor averi acumulate în localitate, la cumpăna secolelor XV-XVI, să nu fie nici meșteșugurile, nici comerțul, ci exploatarea intensă a minelor de la Rodna⁶.

Bistrița poate fi acceptată drept model pentru tipul de "oraș dezvoltat/matur" (gewachsene Stadt), care se bazează pe evoluția, de la

⁵ Dahinten, Otto, *Geschichte der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*, Köln, Weimar, Wien, 1988, p. 56-59.

⁶ Gündisch, Konrad G., *Patriciatul orășenesc medieval al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea*, în: *File de istorie*, Bistrița, IV, 1976, p.161-163.

sat la nucleu economic al teritoriului din jur, și care, pe baza unei hotărâri a puterii regale, devine centru administrativ al regiunii⁷.

SIBIU (scaunul Sibiu). O evoluție asemănătoare, de la satul agrar la orașul meșteșugăresc și comercial, este înregistrată și de Sibiu, doar că în acest caz, atributul de for administrativ reprezentativ este luat în considerare de la început, după cum rezultă din *Andreanum* (1224).

În timpul regelui Carol Robert I, orașul cunoaște o dezvoltare spectaculoasă: în anul 1317, *pro tota universitate Saxonum de Chybinio ac ad sedem Chybiniensem pertinentibus*, se confirmă întărirea privilegiului din 1224, în 1326, se face prima mențiune ca *civitas*, ulterior, Sibiul primind numeroase prerogative fiscale pentru metalele prețioase exploatare din zăcămintele metalifere (aur și argint) ale Transilvaniei⁸.

Comerțul ia un avânt deosebit, mai ales după întemeierea Țării Românești, susținut de regalitate, în timpul regelui Ludovic I, fiind emise nu mai puțin de 23 de documente, cu caracter protecționist, în favoarea negustorilor sibieni⁹.

În secolul al XV-lea, în ciuda pericolului otoman, care amenință orașul, acesta rămâne unul din marile centre urbane ale Transilvaniei, dezvoltarea sa fiind impulsionată de activitatea monetăriei, înființată în prima jumătate a veacului XV¹⁰.

SIGHIȘOARA (scaunul Sighișoara). Zona respectivă (avantajată din punct de vedere geografic) este colonizată în prima jumătate a secolului XIII, cele două așezări de *hospites* (una pe deal, actualul "Oberstadt" și cealaltă, în vale) evoluând împreună în cursul veacului următor. După 1324, Sighișoara devine sediul scaunului recent constituit, în defavoarea localității concurente, Saschiz/Keisd. Noile funcții administrative favorizează ascensiunea orașului, a cărui *universitas civium* emite, în 1349, primul său document păstrat până astăzi¹¹.

SEBEȘ (scaunul Sebeș). Situația localității la încrucișarea unor importante trasee comerciale, facilitează dezvoltarea comunității, înteme-

⁷ Idem, *Das Patriziat Siebenbürgischer Städte im Mittelalter*, Köln, Weimar, Wien, 1993, p. 49.

⁸ *Ibidem*, p.53-54.

⁹ *Ibidem*, p.54.

¹⁰ Seivert, Gustav, *Die Stadt Hermannstadt, eine historische Skizze*, Hermannstadt, 1859, p. 18.

¹¹ Gündisch, Konrad G., *Das Patriziat...*, p.55.

iată deja în secolul al XII-lea. În 1341, apare pentru prima dată atestată drept *civitas*, pentru ca ulterior, în scurt timp, să depășească, din punct de vedere economic, Alba Iulia, centrul episcopal din vecinătate. Cucerit de turci în 1438, orașul nu va mai reuși să se redreseze în nici un fel¹².

BRAȘOV (districtul Brașov). Este fondat, în 1213, de coloniștii germani, în strânsă legătură cu prezența Ordinului Cavalerilor Teutoni în Țara Bârsei (1211-1225), fiind, se pare, organizat, de la început, ca așezare comercială. După alungarea Ordinului Teuton, localitatea se dezvoltă mai lent, suferind de pe urma atacurilor mongole pe tot parcursul veacului XIII.

Statutul juridic al acestui teritoriu (Țara Bârsei) este diferit de cel sibian, căci după 1241, din rațiuni defensive, Țara Bârsei este integrată unui comitat, sub conducerea unui comite, care devine moștenitorul din punct de vedere juridic al Ordinului Teuton. Un pas important în obținerea autonomiei comunale îl reprezintă privilegiile acordate de Ludovic I, în 1353 și 1377, prin care se stabilesc bazele viitorului district¹³, dar abia prin dizolvarea comitatului local (1420) este garantată evoluția de sine stătătoare a orașului Brașov¹⁴.

Desființarea jurisdicției comiților regali în districtele Bistriței și Brașovului, deținerea dreptului de alegere al juzilor regali în cele Șapte Scaune (Sebeș, Cincu, Rupea, Sighișoara, Orăștie, Nochrich, Mercurea/Miercurea Sibiului, în frunte cu Sibiul) și Două Scaune (Mediaș și Șeica), favorizează condițiile unificării acestora, spre sfârșitul veacului XV, într-o organizație teritorială și politică mai extinsă, "Universitatea sașilor" (*Universitas Saxonum*), ce beneficiază de o largă autonomie.

CLUJ (comitatul Cluj). Clujul medieval ilustrează o situație aparte, deosebit de complexă, fapt care se datorează și evoluției sale juridice. Localitatea face parte din comitat și, datorită populației majoritare etnic, se raportează la dreptul săsesc, până în veacul XV, fiind amintită printre burgurile germane ale voievodatului, și atunci când este vorba de perceperea censului la sărbătoarea Sfântului Martin.

---

¹² *Ibidem*, p.55.

¹³ *Ub.*, II, Hermannstadt, 1897, p.93-96.

¹⁴ Gündisch, Konrad G., *Das Patriziat...*, p.58.

În secolul al XIII-lea, Clujul se dezvoltă ca o așezare agricolă (*villa*) alături de cetatea (*castrum*) comitatului, îndeosebi în urma colonizării germane. În timp, satul și cetatea se unifică sub o singură denumire, *villa Clusvar*, figurând astfel în documentul din 1275, prin care regele Ladislau al IV-lea (1272-1290) confirmă donația comunității rurale, făcută de tatăl său, Ștefan al V-lea, în favoarea episcopului și bisericii Sf. Mihail din Alba-Iulia¹⁵.

Prima atestare documentară a Clujului, drept *civitas*, datează din 1316, când regele Carol Robert I acordă orașului un privilegiu important pentru devenirea sa ulterioară¹⁶.

De-a lungul secolului al XIV-lea, orașul dobândește numeroase drepturi/libertăți, care vizează statutul său juridic (eliberarea de sub jurisdicția voievodului și comuniunea cu sistemul legislativ al sașilor)¹⁷, și, de asemenea, dezvoltarea sa comercială, printr-o serie de scutiri vamale¹⁸. În 1405, Clujul este ridicat de către regele Sigismund de Luxemburg la rangul de oraș liber regal, act hotărâtor în evoluția sa ulterioară. Cu toate acestea, el nu este considerat egalul Sibiului (și acesta oraș liber regal), deoarece are, ca prim for de apel, Bistrița, și, numai apoi Sibiul, pe când, acesta din urmă, este subordonat juridic direct "Universității săsești". Treptat, anumite elemente din dreptul orașului Buda sunt adoptate și pentru Cluj, acest dat fiind determinat, probabil, de componența etnică asemănătoare a celor două orașe.

Participarea la răscoala din anii 1437-1438 este scump plătită de către localitate, căreia i se retrag toate privilegiile, i se confiscă morile și i se impune plata nonei. Situația se restabilește după 6 ani, când Vladislav Jagello (1440-1444) îi reacordă toate vechile drepturi¹⁹.

ALBA-IULIA (comitatul Alba). Documentele păstrate nu atestă existența niciunei confrerii aici, fapt interesant și greu de explicat,

¹⁵ DIR-C, I, p.174; Jakó, Zsigmond, *op.cit.*, I, p.237, datează documentul după 10 decembrie 1275.

¹⁶ Goldenberg, Samuel, *Clujul în secolul al XVI-lea (Producția și schimbul de mărfuri)*, București, 1958, p. 16-17.

¹⁷ Documentele din anii 1336, 1349, 1353, 1364, 1365 sancționează scoaterea de sub jurisdicția voievodului. În: *Ibidem*, p.21.

¹⁸ Privilegiile vamale din anii 1349, 1377, care garantează scutiri de plata taxei pentru negustorii din oraș. În: *Ibidem*, p.22.

¹⁹ *Ibidem*, p.25-26.

deoarece, în majoritatea centrelor episcopale din Europa apuseană, numărul acestor asociații este foarte ridicat. De fapt, în întregul regat maghiar, doar în trei orașe, sedii episcopale, este înregistrată prezența confreriilor: Pécs (*Quinqueecclesiae*), Eger (*Agria*) și Esztergom (*Strigonium*, sediu arhiepiscopal)²⁰. O cauză probabilă ar fi că, cele mai multe dintre orașele episcopale nu au reușit să se ridice la nivelul unui important centru meșteșugăresc și comercial, componenta economică, spre deosebire de sediile episcopale apusene, neavând un rol deloc însemnat. Această situație este valabilă și pentru Alba-Iulia, inclusă în cercetarea noastră tocmai datorită calității sale de centru al diecezei transilvane.

Localitatea este desemnată ca reședință definitivă a episcopiei transilvane de către regele Ladislau I (1077-1095), un rol indirect în această decizie putându-l avea și "moștenirea romană" a anticului Apulum. În mod surprinzător, existența acestui unic centru episcopal nu a determinat edificarea unui oraș important. Coloniștii germani se stabilesc în jurul anului 1200 sub protecția episcopilor Transilvaniei și ai cetății regale, dar această așezare este distrusă de tătari (1241) și, ulterior, de sași (1277, 1308), în timpul conflictelor avute cu episcopia.

Ca sediu al episcopilor și capitlului, ca loc de adevărată și centru administrativ comitatens, Alba-Iulia beneficiază, de-a lungul evului mediu, de poziția sa, ca nucleu teritorial, dar nu reușește să devină și un puternic focar economic²¹.

În concluzie, apare evident faptul că cele mai multe *civitates* au fost, la origine, așezări rurale, drept urmare, procesul urbanizării trebuie urmărit ca o transformare gradată, determinată de factori economici, a satului în oraș, fapt reflectat și de structura socială urbană. Acest fenomen este impulsivat de regatul maghiar, organizat după modelul apusean, dar și de coloniștii germani și valoni stabiliți în diferitele zone

²⁰ Kubinyi, András, *Vallásos társulatok a késő-középkori Magyarországi városokban*, în: *Magyar Egyháztörténeti vázlatok*, XI, 1998, nr.1-2, p.128. Nu ne putem explica de ce Kubinyi András nu înregistrează și Esztergom-ul, în care, potrivit lui Pásztor Lajos a funcționat încă din secolul al XIV-lea o confrerie caritabilă (*A Magyarországi vallásos élete a Jagellók korában*, Budapeșt, 1940, p.59)

²¹ Gündisch, Konrad G., *Das Patriziat...*, p.33-34.

ale țării. Lor li se datorează dezvoltarea fenomenelor economice tipic urbane, precum comerțul, meșteșugurile și mineritul, ca și autonomia comunală, solicitată de ei și care își găsește expresia în privilegiile urbane.

1.2. Dezvoltarea economică

Înflorirea așezărilor meșteșugărești și comerciale din Transilvania, în secolele XIV-XV, se datorează autonomiei comunale, concretizată în libertatea personală a locuitorilor, auto-administrare locală, justiție proprie, supunere doar față de regalitate, astfel încât, spre mijlocul veacului XV, nu se mai poate identifica nici o deosebire esențială în raport cu orașele Europei occidentale²².

Politica favorabilă orașelor transilvane, susținută de regii angevini Carol Robert I și Ludovic I, constituirea statelor medievale Țara Românească (1330) și Moldova (1359), care a permis expansiunea comercială spre noi teritorii, favorizează dezvoltarea economică a acestora și, îndeosebi, ascendența unor ramuri tipic urbane: meșteșuguri, comerț, întreprinderi miniere.

Dezvoltarea meșteșugurilor este ilustrată de fenomenul organizării breslelor. Prima atestare a unei asociații profesionale/ bresle, pentru spațiul transilvan, datează din anul 1361, când sunt menționați postăvarii și măcelarii din Bistrița. Într-un document ulterior (1367), *seniores civitatis* se angajează să reglementeze statute pentru breslele din oraș (Bistrița), cu referiri amănunțite la prețul și calitatea unor produse destinate comerțului, dar și la pregătirea ucenicilor.

În anul 1369 apare documentar breasla (*fraternitas*) blănarilor din Cluj, bine organizată, în frunte cu patru magistrii (staroști), la cererea căreia, sfatul orașului stabilește anumite măsuri care asigură un adevărat monopol față de meșteșugarii din afara localității.

Existența unor statute de breaslă mai vechi este atestată de documentul emis la Sibiu, în 1376, de către cele Șapte Scaune, pentru breslele din Sibiu, Sighișoara, Sebeș și Orăștie, prin care se dorește o reglementare unitară a activităților meșteșugărești din acest teritoriu. În

²² *Ibidem*, p.62.

acest text sunt menționate 19 bresle (*fraternitates*) și 25 de meșteșuguri, un număr impresionant, ținând seama că, la Augsburg, de exemplu, în aceeași perioadă, funcționează 16 bresle cu 20 de meșteșuguri, iar la Strassburg, 28 de asociații profesionale²³.

Circulația mărfurilor este stimulată de măsurile protecționiste, adoptate de către Ludovic I cel Mare, în favoarea negustorilor sași: scutirea de a-și depozita mărfurile la Buda, în drumul lor spre Occident, libera circulație a mărfurilor în regat, dreptul acordat brașovenilor și sibienilor pentru comerțul cu Țara Românească, până la Dunăre, ceea ce le asigură racordarea la negoțul genovezilor în bazinul Mării Negre, libertatea stipulată pe seama brașovenilor în tranzacțiile cu Moldova etc. De asemenea, încurajatoare sunt privilegiile comerciale oferite de către domnitorii Țării Românești, îndeosebi în beneficiul negustorilor din Brașov.

Cererea tot mai mare de metale nobile pe piețele occidentale favorizează exploatarea aurului, argintului și cuprului din munții Transilvaniei, îndeosebi în zona Rodnei, în aceste activități miniere un rol considerabil avându-l și întreprinzătorii externi, mai ales din Germania meridională. La fel de intensă este și extracția sării și a fierului.

Valorificarea metalelor prețioase influențează și evoluția monetară din regatul maghiar, existența monetărilor în diferite perioade fiind o problemă nu tocmai facilă de rezolvat. Reforma monetară ce are loc în timpul regelui Carol Robert I, face posibilă determinarea câmărilor existente și aria lor de influență. Astfel, pentru secolul XIV, în Transilvania, ele sunt atestate la Alba-Iulia, Baia de Arieș, Cluj, iar pentru veacurile ulterioare, și la Sibiu și Sighișoara²⁴.

Această evoluție economică determină și o restructurare a caracterului urban al diferitelor așezări: dacă la începutul secolului al XIV-lea există aproximativ 20 de localități care sunt desemnate (cel puțin pentru un timp) cu termenul de *civitas*, spre sfârșitul veacului

---

²³ *Ibidem*, p.65.

²⁴ Rűsz-Fogarasi, Enikő, *op.cit.*, p.76-77.

următor, rămân doar 7, din care 4: Sibiu, Braşov, Bistriţa şi Cluj, dobândesc un caracter "supra-regional" (überregionalen Städte)²⁵.

1.3. Organizarea administrativă

Organizarea administrativă şi judecătorească urbană este legată de dezvoltarea economică şi socială, atât cea proprie, cât şi a unităţii teritorial-politice din care fac parte (comitat, scaun, district). Oraşele beneficiază de o oarecare autonomie, recunoscută de puterea centrală, prin privilegiile scrise, similare chartelor comunale din oraşele apusene. Ele au dreptul de auto-cărmuire, putând să-şi aleagă liber organismele de conducere, care exercită atribuţii administrative, judiciare, fiscale şi militare.

a) Sfatul oraşului, numit ulterior şi magistrat, alcătuit din juraţi (*iurati*) şi condus de un jude (*judex*), constituie, timp de secole, principala autoritate publică. El reprezintă localitatea, ca persoană juridică, în relaţiile cu exteriorul şi, în acelaşi timp, activează cu eficienţă spre binele comunităţii.

Încă din prima jumătate a veacului al XIV-lea, în aşezările meşteşugăreşti şi comerciale, sfatul oraşenesc apare ca reprezentant al auto-administrării şi ca purtător/exponent al suveranităţii comunităţii urbane libere. Denumirea de *iurati*, pentru membrii acestuia, poate fi un indiciu pentru libera asociere a oraşenilor, sub forma unei confederaţii, aşa cum apare confirmată pentru oraşele din Franconia Inferioară, încă din secolul XI. *Conjuratio*, ca asociaţie constituită de oraşeni pe baza unui jurământ şi care joacă un rol deosebit în mişcarea comunală din Europa apuseană, nu a avut o relevanţă deosebită în Transilvania. Majoritatea oraşelor sunt fondate pe pământ regal (*fundus regius*), monarhul, în calitate de stăpân al acestora, având interesul de a sprijini dezvoltarea urbană prin iniţierea unor concepţii şi strategii economice proprii²⁶.

Sfatul oraşenesc, împreună cu judele, ce ţine de acesta, este un organ reprezentativ al tuturor oraşenilor liberi, care, prin numărul său de membri, precis determinat, (de obicei 12) asigură deciziile şi

²⁵ Gündisch, Konrad G., *Das Patriziat...*, p.67.

²⁶ *Ibidem*, p.75.

Pentru a aplana conflictele dintre germani și maghiari, la Cluj se recurge (în 1458) la un partaj al participării ambelor părți la conducerea orașului: fiecare parte alege un număr de 50 de reprezentanți, care alcătuiesc împreună sfatul lărgit (*centum electi*), și care, alege, anual, persoana judeului (maghiar/german, în alternanță) și câte șase jurați. Acordarea privilegiului orașului Buda, de către Mathia Corvinul, în avantajul locuitorilor din Cluj (1486), determină evoluția acestei instituții în favoarea meșteșugarilor. Prerogativa menționată stabilește o modalitate nouă/modernă de numire a reprezentanților fiecărei bresle, în centumvirat, și lărgeste, totodată, competențele acestei instituții, prin atribuții de supraveghere și control²⁸.

c) Judele (*iudex civitatis*) este cel mai de seamă reprezentant al orașului. Printre cele mai importante competențe ce îi revin, se numără *iudicium*; sfera autorității sale acoperă doar cazurile minore, căci pricinile de crimă, hoție, incendiu, vătămare corporală, se decid în prezența judeului regal (*iudex regius*), numit de rege.

Judele orașului, care este superior sfatului, negociază cu domnitorii Țării Românești și Moldovei în domeniul politicii comerciale, este răspunzător pentru administrarea finanțelor orașului, iar în caz de război, îi revin anumite sarcini militare.

d) Oficiul de magistru al orașului/primar (*magister civium*, *Bürgermeister*) este mai rar întâlnit în orașele regatului maghiar. În Transilvania, apariții sporadice în documente se întâlnesc pentru Brașov și Sebeș, iar ca instituție cu oarecare durată, pentru Sibiu și Sighișoara.

Constituirea acestui organism, atestat pentru prima dată în 1366, la Sibiu, este pusă în relație cu influența crescândă a noilor forțe economice asupra vieții politice și sociale a orașului²⁹. Magistrul orașului convoacă sfatul și îl prezidează, ține evidența socotelilor urbei și îl reprezintă în exterior. Concomitent, el este și cel mai de seamă funcționar al celor Șapte Scaune (așa numita *provincia Cibiniensis*), având un loc dominant în adunarea acestui corp administrativ, superior administrației și legilor fiecărui scaun în parte. În această calitate, de "magistru

²⁸ *Ibidem*, p.83.

²⁹ *Ibidem*, p.95.

capacitatea de acțiune a comunității. Este un organ executiv, în primul rând, prin faptul că își asumă sarcini fiscale, administrative, juridice în cadrul orașului și pentru că îl reprezintă în relațiile cu exteriorul. De asemenea, poate exercita și funcții legislative pentru comunitatea supusă jurisdicției proprii, având dreptul de a stabili, în mod autonom, regulile vieții obștești.

Membrii sfatului (*iurati cives, iurati consules, coniurati, senatores*) sunt aleși, cel puțin teoretic, de *communitas civium*, comunitatea locuitorilor orașului egal îndreptățiți, în fiecare an, de obicei, a doua zi de Crăciun sau în prima duminică a noului an, după modalități ce variază de la oraș la oraș. În opinia lui G. E. Müller, dreptul de a-i alege/vota pe aceștia îl au *cives et hospites*, în rândul cărora îi include doar pe posesorii de case. Impotriva acestei teze enunțate, pledează reglementarea foarte precisă a dreptului electiv, stabilită pentru Cluj, în anul 1405. Astfel, în acest document se face distincția între totalitatea/ansamblul comunității orașenești, care are dreptul de a alege, din mijlocul său 12 jurați, și "bărbații bătrâni și înstăriți", care, împreună cu jurații, îl desemnează pe jude²⁷.

Atribuțiile judeului și ale sfatului se deosebesc cu greu de cele ale oficialilor omonimi din orașele Imperiului German. Sfatul, împreună cu judele local (sau cu magistrul orașului/Bürgermeister), exercită dreptul comunității la auto-administrare și aplicare proprie a justiției, astfel: percepe impozitele, supraveghează piețele/târgurile, beneficiază de dreptul de patronaj în localitate, administrează justiția, reglementează relațiile dintre diferitele asociații profesionale/bresle, întăresc afacerile de cumpărare-vânzare, veghează asupra ordinii publice în urbe.

b) Pe la mijlocul veacului XV, sub presiunea meșteșugarilor, apare o nouă instituție în conducerea orașelor, și anume, centumviratul (*centum viri*, Hundertmannschaft). Atestat pentru prima dată la Cluj (1458), apoi la Sibiu (1459), Brașov și în alte centre urbane, acesta este un sfat (consiliu) mai larg, format din 100 de bărbați, aleși din rândul orașenilor înstăriți, de către jude și sfatul orașenesc, în preajma expirării mandatului acestora. Centumvirii desemnează, la rândul lor, sfatul și judele comunității pentru anul următor, și, exercită diferite funcții în administrarea localității.

²⁷ Ibidem, p.78.

provincial", el are în administrație, începând cu 1486, veniturile și cheltuielile provinciei, fiind și custodele sigiliului acesteia. După constituirea "Universității săsești", magistrul local preia și administrarea finanțelor pentru *universitas Saxonum septem et duarum sedium Saxonicalium ac Brassoviensis et Bistriciensis et Terre Borza*³⁰.

e) Intre funcționarii aleși în orașele transilvane, se află și vilicul sau hanul (*villicus civitatis*, Hann) comunității urbane. Este o instituție care se regăsește și în satele săsești, unde acesta îndeplinește atribuții juridice și economice. În orașe, îi revin, cu precădere, sarcini economice și administrative. Prima mențiune a hanului, în mediul urban, este în 1345, pentru Sebeș, iar în anul următor, pentru Sibiu. Acestuia îi revine jurisdicția asupra piețelor, supravegherea măsurilor și greutăților, și, în special, controlul cântarelor.

La Brașov, hanul/vilicul gestionează veniturile și cheltuielile orașului și ale districtului, preluând din competențele deținute, la Sibiu, de magistrul orașului. Sunt aleși anual, la Sibiu însă, la un interval de doi ani³¹.

f) Judele regal (*iudex regius*), în calitate de exponent al puterii centrale, joacă un rol important în conducerea orașului. De obicei, el este un reprezentant de seamă al localității, ale cărui interese le susține la curtea regală, însă, deoarece, este receptat ca un funcționar al stăpânului orașului, localnicii încearcă să-i îngrădească competențele juridice.

În anii 1464, 1469 și 1477, regele Mathia Corvinul acordă orașelor săsești permisiunea de a alege judele regal, rezervându-și doar dreptul de confirmare. Acest privilegiu exprimă recunoașterea definitivă a autonomiei comunale³².

1.4. Societatea urbană

Comunitatea orașului apare desemnată, frecvent, în diploma transilvană, sub forma *cives et hospites*, sintagmă care reflectă o scindare socială a populației, instituită, deja, în timpul devenirii

³⁰ *Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der Sächsischen Nation*, I, (1380-1516), Hermannstadt, 1880, p.10-27. (în continuare: *Rechnungen Hermannstadt*)

³¹ Gündisch, Konrad G., *Das Patriziat...*, p.98-99.

³² *Ibidem*, p.100.

urbane³³. Cu termenul de *cives* (Bürger) sunt numiți cei ce dețin proprietăți imobiliare (pământ, locuri de case, case), și care au, în virtutea acestora, drepturi electiv complete, și, în consecință, asigură conducerea orașului. *Hospites* sunt simpli locuitori ai urbei, care, în principiu, dispun de aceleași drepturi ca cetățenii deplin (cives), în spiritul privilegiului acordat de Andrei al II-lea, în 1224, dar se diferențiază de aceștia printr-o stare materială mai precară (nu au posesiuni, lucrează drept salariați). Meșteșugari și negustori, mai ales, acești *hospites* sunt oameni liberi, care au anumite obligații față de proprietarii locului de casă pe care s-au stabilit și se deosebesc de *cives*, prin faptul că nu pot năzui la participarea în conducerea orașului.

Alături de aceste două categorii sociale urbane mai există încă una, mai rar evidențiată documentar, denumită, de obicei, *populus*, care îi încorporează pe săracii orașelor.

Ne vom opri, în cele ce urmează, la populația orașului Brașov, despre care, datorită cercetării efectuate de Maja Philippi, avem o imagine de ansamblu/globală asupra structurilor sociale atestate documentar pentru veacurile XIV-XV³⁴.

Documentele și Registrele de socoteli ale localității relevă, pentru această perioadă, existența a trei categorii distincte: *cives*, *incolae* și *populus* (Bürger, Einwohner, Volk).

a) Termenul de *cives*, constată autoarea sus citată, este folosit în aceste secole, întotdeauna cu același sens, respectiv cel de locuitor/cetățean cu drepturi depline, *universitas civium*, reprezentând pătura conducătoare (patriciatul), care are capacitatea de a pătrunde în sfatul orașului (Ratsfähigkeit). Baza socială a acestei categorii este asigurată, în veacul XIV, de mica nobilime (cea de funcții a comitatului Brașov și greavii din Țara Bârsei), pentru ca, în secolele următoare, acestea să i se

³³ Această diferențiere materială este foarte bine reflectată în privilegiul orașului Cluj (1316), în care se face distincția între 1) coloniștii proprietari de pământ (*aratra habens*), care plătesc *terraium* de 1 fertun la sărbătoarea Sf. Martin, 2), cei ce posedă case, fără pământ (meșteșugari, negustori), care achită 3 pondere cu același prilej și 3) *inquilini* (jelerii), care depun doar 1 ponderă și jumătate. În: Goldenberg, Samuel, *op.cit.*, p.18; *Ub.*, I, p.319-320.

³⁴ Philippi, Maja, *Die Bürger von Kronstadt im 14. und 15. Jahrhundert. Untersuchungen zur Geschichte und Sozialstruktur einer siebenbürgischen Stadt im Mittelalter*, Bukarest, 1986.

asociaze reprezentanții marelui comerț și meșteșugurilor³⁵. Exponenții categoriei de *cives*, din rândul căreia se recrutează patriciatul orașului (cu drept de conducere), dețin funcțiile supreme locale, respectiv, oficiile de 1) jude (*iudex*) și 2) han (*villicus*), precum și calitatea de membri ai sfatului orășenesc (*iurati cives, consules*).

1) Judele, a cărui autoritate este îngrădită, până în prima jumătate a veacului al XV-lea, de comitele regal al Brașovului, are dreptul de jurisdicție supremă în urbe și de conducere a administrației. 2) Principala atribuție a hanului constă în dirijarea economiei orașului, lui fiindu-i subordonată și jurisdicția piețelor. 3) Sfatul orașului este alcătuit din 16 membri, respectiv, câte patru reprezentanți pentru fiecare din cele patru Quartale (Portica, Corpus Christi, Petri și Elisabetha). Sub influența Umanismului, la cumpăna veacurilor XV-XVI, membrii sfatului apar în documente cu denumirea de *senatores*³⁶.

Reprezentanții patriciatului local achită o taxă anuală, pe casă, mai mare de 2 florini. Conform celui mai vechi Registru de impozite pe locuințe al orașului (1489), ce s-a păstrat, doar un procent de 8,10 % din populația totală (circa 4.600 de persoane), plătește această sumă, ceea ce demonstrează că baza socială a acestei pături conducătoare este destul de îngustă³⁷.

În această categorie diriguitoare în localitate, trebuie inclusă, susține M. Philippi, și pătura clericală superioară, respectiv parohii/plebanii bisericii parohiale Sf. Maria, proveniți, în mare parte, din rândul marilor familii brașovene. Aceștia sunt membrii capitlului Țării Bârsei, care, de pe vremea Ordinului Teuton, și-a câștigat un statut privilegiat, în 1288 împreună cu capitlul de Sibiu, fiind direct subordonat arhiepiscopului de Strigoniou³⁸.

³⁵ Din privilegiile comerciale rezultă că, la sfârșitul veacului XV și începutul celui următor, comerțul Brașovului se întinde din Europa de vest până la Marea Neagră, din Italia și Marea Adriatică până în Polonia. În: *Ibidem*, p.123.

³⁶ *Ibidem*, p.131.

³⁷ *Ibidem*, p.137.

³⁸ Decanul capitlului Țării Bârsei este numit de Ordin și, în consecință, este direct subordonat papei. După alungarea cavalerilor teutoni, Țara Bârsei aparține diecezei de Milcovia până la destrămarea acesteia, determinată de repetatele invazii mongole. Atunci capitlul Țării Bârsei a avut posibilitatea să-și câștige independența și să se bucure de aceeași situație ca și cel

b) *Incolae* sau *inhabitatores*, apar în documentele secolului XIV, fiind tot mai des pomeniți, începând cu domnia lui Sigismund de Luxemburg. Ei constituie pătura de mijloc a orașului, fiind posesori de case (locuințe) și plătitori de taxe, impozitul lor anual situându-se între 1 și 2 florini. Potrivit aceluiași Registru menționat (1489), ei însumează 53,17 % din totalul populației urbane.

În această categorie intră micii negustori, care se ocupă cu comerțul mărunț (*mercatores*) și meșteșugarii (*mechanici*), în listele de impozite pe anii 1475-1500 fiind incluse 51 de meșteșuguri. Trebuie semnalat faptul că, în Brașov, primele mărturii despre existența breslelor datează de la începutul veacului XV, emanciparea din punct de vedere economic și social a meșteșugurilor având loc abia la mijlocul acestui secol.

Cele mai importante bresle din Brașov sunt cea a blănarilor, (primele statute, 1424) ai cărei meșteri sunt și mari negustori, și cea a aurarilor, ai cărei membri sunt cei mai bogați oameni din oraș. Se ajunge, treptat, ca în cadrul aceluiași meșteșug să apară diferențieri din punct de vedere al averii, așa cum reflectă Registrele de impozite: astfel, sunt unii meșteșugari care achită un impozit foarte mare, de 4 florini, sumă care indică o stare considerabilă, ce le permite achiziționarea de case în Inneren Stadt (centrul orașului) și, în consecință, ascensiunea în rândurile patriatului; iar alții care plătesc 1 aspru, o contribuție minoră, aceștia din urmă fiind locuitori ai periferiilor urbei. Încă de la sfârșitul secolului al XIV-lea, meșteșugarii celor două bresle amintite acced în pătura conducătoare, fiind membri în sfatul orașului.

Termenul de *incola* nu este sinonim cu cel de *inquilinus* (Sedler), care apare în documentele Brașovului la începutul veacului XVI, desemnând populația săracă ce nu posedă case (locuințe).

c) Pauperii orașului însumează aproximativ 40-60 % din totalul locuitorilor (la sfârșitul secolului XV), fiind inserați în izvoarele scrise sub forma *incolae plebesani* și, mai frecvent, *populus*.

---

de Sibiu. În ceea ce privește relațiile bisericești, trebuie să reținem faptul că Feldioara, ca fostă reședință a cavalerilor teutoni, își păstrează încă mult timp un loc important în cadrul decanatului, în: *Ibidem*, p.142.

greu de precizat, dacă, și cât timp au activat acestea în conducerea orașului, și, dacă au exercitat o dominație dinastică patriciană reală, cum s-a întâmplat, de exemplu, la Cluj.

Clujul este un oraș în care familiile de greavi formează pătura conducătoare timp de mai bine de un secol (1316-1403), Stark și Székely, fiind cele mai reprezentative⁴³.

În cazul Brașovului, patriciatul din primele veacuri ale dezvoltării urbane îl formează mica nobilime de funcții (de origine maghiară) și greavii din Țara Bârsei, care, începând din veacul XV, se implică tot mai mult în dezvoltarea comercială locală.

Exponenții patriciatului din Sibiu (de aceeași origine grebială), numiți, în documentele secolului XIII, *potentes, potiores*, sunt foarte activi în apărarea Prepoziturii de Sibiu, ca instituție eclesiastică proprie și autonomă, împotriva pretențiilor de subordonare a acesteia, emise de episcopul Transilvaniei⁴⁴.

De-a lungul veacurilor XIV-XV, numeroase familii din patriciatul grebial se contopesc (prin căsătorie) cu altele nobiliare maghiare, dispar (din lipsa urmașilor) ori sunt absorbite de noua pătură conducătoare, care, în acest interval de timp, își consolidează poziția în structurile de putere urbane.

2) *Politica favorabilă dezvoltării orașelor, susținută de regii Ungariei* (Carol Robert I, Ludovic I, din dinastia angevină, și Sigismund de Luxemburg) furnizează condiții propice afirmării meșteșugarilor, organizați în bresle, și negustorilor, ca inițiatori dinamici, în economia locală.

Un rol aparte în dinamizarea economică a orașelor îl au întreprinzătorii externi, italieni și germani.

În a doua jumătate a secolului al XIV-lea, influența bancherilor și negustorilor florentini este în plină ascensiune, familia Bardi fiind cea mai activă în regatul maghiar. În Transilvania sunt atestate documentar cele ale lui Mathäus Baldi și Italicus de Florenca, la Sibiu, și Angelus Italicus de Florenca, la Cluj⁴⁵. Florentinii sunt întreprinzători energici în domeniul cămărilor monetare, exploatărilor miniere și comerțului.

⁴³ Idem, *Das Patriziat...*, p.149.

⁴⁴ *Ibidem*, p.188-189.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 240-242.

Incepând cu secolul XV, noua orientare a circulației mărfurilor spre nordul Imperiului German, determină stabilirea de legături economice cu negustorii și bancherii locali. La fel de interesați în minerit, baterea monedelor și comerț, aceștia, prin legături matrimoniale, se contopesc cu patriciatul săsesc, cele mai reprezentative familii fiind Trautenberg (Sebeș și Sibiu), Lemmel și Stromer (Sibiu)⁴⁶.

Aceste elemente externe/străine se caracterizează printr-o mare mobilitate, prezența lor în orașe fiind dependentă de autoritatea regală și conjunctura economică, de aceea nu reușesc să formeze dinastii conducătoare. Chiar dacă, ajung uneori în forurile diriguitorale ale orașului, datul constant în administrația urbană îl constituie cel autohton.

La Brașov, un rol important îl au marii negustori, prezenți în sfatul orașului și în calitate de juzi, ca, de exemplu, Johannes Seidenschwanz (între 1391-1412)⁴⁷, pe când, la Bistrița, autoritatea revine vechilor familii active în comerț și exploatarea miniere: Kretschmer, Eiben și Forster⁴⁸.

Și la Cluj, către sfârșitul veacului XIV și începutul celui următor, reprezentanții meșteșugarilor și negustorilor se impun în conducerea orașului, în defavoarea familiilor de greavi, conferind o nouă componență patriciatului, din rândul căruia se afirmă, în această perioadă, indeosebi două familii: Bulkescher și Mün⁴⁹.

Istoria orașului Sighișoara, în secolul al XV-lea, este marcată de existența familiei Polner, care, timp de trei generații, formează o adevărată "dinastie patriciană". Fie că îmbrățișează o carieră politică sau una eclesastică, membrii acesteia își fac simțită prezența în localitate, ca juzi și participanți la sfatul orașenesc sau prin autoritatea pe care le-o atribuie funcția clericală⁵⁰.

Registrele de impozite ale orașelor relevă diferențierea economică a societății urbane, respectiv, detașarea unei anume păături sociale,

---

⁴⁶ Ibidem, p.248.

⁴⁷ Ibidem, p.255.

⁴⁸ Ibidem, p.255-256.

⁴⁹ Ibidem, p.276.

⁵⁰ Ibidem, p.281-282.

cu un venit foarte mare, care este supusă, în mod corespunzător, unui impozit ridicat, și, care reprezintă 2,2 % din totalul populației, la Cluj, 8,1 % la Brașov, 3 % la Bistrița și 4,8 % la Sibiu⁵¹.

Cea mai importantă realizare politică a acestei clase diriguitoare, numită patriciat întreprinzător, este încorporarea orașelor în sistemul de stări al Transilvaniei, prin constituirea "Universității săsești", care reușește să supraviețuiască prăbușirii regatului maghiar (1526)⁵².

Prestigiul social al acestor orașeni bogați, având capacitatea de a accede la conducerea urbei, se reflectă în documente prin calificativele care li se atribuie: *circumspectus*, *egregius*, *dominus* sau "Herr".

Ei au un stil de viață caracteristic, ilustrat de locuințele frumoase, ornate cu blazoane, ridicate, de obicei, în piața centrală a orașului, care mai pot fi admirate și astăzi; de pietrele funerare amplasate în bisericile parohiale, care mai poartă amintirea lor, sau de vestimentația elegantă și podoabele de calitate, menționate în unele testamente ori păstrate în custodia muzeelor.

2. Instituții religioase în Transilvania (secolele XIV-XVI)

2.1. Dieceza Transilvaniei

Din punct de vedere al organizării eclesiastice, voievodatul Transilvaniei se încadrează în cuprinsul unei singure dieceze (*Transsiluanensis diocesis*), cu centrul episcopal în orașul Alba-Iulia, care este subordonată ierarhic arhiepiscopului de Calocsa/Kalocsa. În această perioadă (secolele XIV-XVI), organizarea arhidiaconatelor este

---

⁵¹ *Ibidem*, p.306.

⁵² "Universitatea săsească" este rezultatul unui proces de durată și are drept principale scopuri: ocrotirea, în comun, a privilegiilor și a libertății (cazul Bistriței și al Sebeșului, datorit de Mathia Corvinul voievodului Johannes Pongratz, dovedise că această libertate poate fi pierdută); apărarea colectivă împotriva pericolului otoman; reprezentarea obștească în congresele generale ale voievodatului și în "unio trium nationum"; asigurarea intereselor comerciale; protejarea împotriva impozitelor crescânde impuse de puterea centrală. În *Ibidem*, p.338-339.